

Szepesi József

Küszöbök

Amikor apja a gyászév eltelte után új asszonyt hozott a házhoz, Jószág az emberré válás küszöbe előtt állt. A küszöb fölött durva Krisztus-kereszt lógott, a plébános úr ajándéka. A fiú az egyik legszelídebb, legistenfélőbb báránya volt a helyi cigány egyházugyekezetnek. Akár egy békés jószág. Apja szerint anyja álszent természetét örökölte.

Mostohaanyja fiatal volt, csöcsös, faros és szokimondó, Jószág, ha csak meglátta, elpirult. Titokban mégis egyre gyakrabban legeltette rajta a szemét. Telt, ruganyos kancatompör formájában kerítette hatalmába az ördög. Teljesen észrevétlenül.

Jószág nem volt többé ura sem gondolatainak, sem cselekedeteinek. Sátán sugallta vágya azonban, hogy csinos mostohaanyját elcsábítsa, ravasz találékonyságra ösztönözte. Egy napon, miután gondosan kitervelt és előkészített mindent, így szólt a mostohaanyjához:

– Elmehtenék az erdőbe fáért. Apám úgyis csak este jön haza a kocsmából. Legalább lesz mivel megmelegíteni a vacsorát.

A fiatalasszony nem kis meglepéssel vette tudomásul, hogy végre kezd megjönni a gyerek esze, már nem csak a túlvilági dolgok foglalkoztatják. Így hát elindultak a közeli erdőbe. Jó ideje baktattak már a fák között, amikor a fiú hirtelen megtorpant egy bokor mellett és fülét az ég felé tartva hallgatózni kezdett.

– Pszt!... – suttogta szája elé téve a mutatóujját. – Az Istenke azt súgja nekem, hogy ebben a bokorban egy sült csirke van. A menyecske kényszeredetten vihogott. Mivel azonban meglehetősen kíváncsi természetű volt, akaratlanul bekukkantott a bokor alá. A látvány valószínűleg megbabonázta, mert percekig nem jutott szóhoz. Szemében hitetlenkedéssel vegyes félelem tükröződött. Ez persze csöppet sem akadályozta abban, hogy – Jószág unszolására – a “mennyei eledel” jelentős részét jó étvágyal elfogyassza.

Nem sokkal később, egy másik bokornál megismétlődött a jelenet. Az “isteni adomány” ezúttal jóféle vörösbor volt.

Jószág egy idő múlva fülét hegyezve újból hallgatózni kezdett.

– Nem! – rázta határozottan a fejét. – Ezt nem kívánhatod! Igaz, nem sokkal idősebb nálam, akár a nővérem is lehetne, de mégiscsak az apám felesége...

A menyecske – már-már szent áhítattal – imára kulcsolta a kezét.

– Jószágom – rebegte a túlbuzgó izgalomtól szinte fuldokolva –, csak nem megint a Magaságos Istennel beszélsz?!

– Bizony, hogy ővele – horgasztotta le az bűnbánóan a fejét. S merev tekintetét lopva az asszony gömbölyű csípőjének szegezte. – Azt mondja – folytatta kissé vontatottan –, hogy ma átléphetem az emberré válás küszöbét, de meg kell szentelnem előtte...

– Milyen titokzatos vagy! Nem beszélhetnél egy kicsit világosabban? – csóválta korholóan

a fejét a menyecske.

– Megmondhatom, ha nagyon kíváncsi vagy rá – húzta ki magát engedékenyen a fiú. – Isten szerint ennek a küszöbnek a te ágyéknak kell lennie...

Az asszony tágra kerekedett szemében huncut kis lángok pajzánkodtak:

– Az Isten akaratának engedelmeskedni kell.

A “szertartás” részletei később Jóság agyában elmosódtak. Bűnös testét a durva takaró alatt tetőtől talpig kiverte a veríték; csípős levében öntudatlanul vacogva pácolódott. Amikor végre nagy nehezen kinyitotta a szemét és tekintete a küszöb fölött a durva Krisztus-keresztre lobbant, hirtelen világossá vált előtte minden. Álmában öntudatlanul egy közkedvelt cigány népmese főhősével azonosult. Azaz, a gerincén “zongorázott” a Sátán. A végkifejlet mindazonáltal kézzelfoghatóan keménynek és sikamlósnak bizonyult, ezért kimondhatatlanul bűnösnek érezte magát.

– Szent Isten, mire vetemedtem, ha csak gondolatban is – nyögött fel szörnyülködve. De leginkább azt fájlalta, hogy vétkét (tett híján) meggyónnia sem lehet. Akkor hát miféle vezeklés által szabadulhat meg a bűntudattól?

Hasonló “vétség” miatt a mesehősnek – a cigány néphiedelem szerint – három évre kolostorba kell vonulnia s ez idő alatt nem szabad húst ennie, bort innia, nővel érintkeznie. Jóság, mielőtt újból lidércnyomásos álomba merült, göresösen megkapaszkodott ebben a lehetőségben. Ám lelke legmélyén nyálkás kéjfészket eszkábált a kétség. Vajon a Sátán mindenható-e, vagy mindenható a Sátán?

Az apáca főnökasszony már az első napon grillcsirkét süttetett a jó kiállítású “vezeklőnek”, s hallva kétségbeesett tiltakozását, mely szerint neki három évig nem szabad húst ennie, bort innia és nővel érintkeznie, nagyvonalúan kijelentette:

– Fiam, ez nem hús. Ez sült csirke.

A borivás iránt tanúsított ellenállását is hasonló módon gyúrte le:

– Nem bor ez, fiam. Ez szőlő leve.

Az ágyába pedig úgy csábította, hogy lefekvés előtt azzal érvelt: ő nem lány, nem asszony, ő csupán apáca.

– Ott éltem és “vezekeltem” három évig a kolostorban – mesélte szemében szokatlan tűzzel Jóság a megrökönyödött plébánosnak. – Szeretném átlépni végre tisztességgel az emberré válás küszöbét.

– Mindnyájan Isten kezében vagyunk – vetett keresztet elszántan a lelkipásztor, mintegy megrendszabályozva a gonoszt, aki nyilván ily módon tévelyítette el nyájától a jámbor bárányt. – Remélem – mennydörögte –, húst nem zabáltál a vezeklés ideje alatt?!

– Húst semmit – tiltakozott hevesen Jóság. – Én minden nap csak sült csirkét ettem.

– Csirkét?! Hiszen az hús – hüledezett a prédikátor. De aztán gyorsan hozzátette: – No persze, ez nem olyan súlyos véték, amit az úr kegyesen meg ne bocsátana. De remélem – vonta össze fenyegetően a szemöldökét –, bort egyszer sem vedeltél?

– Hova gondol, tisztelendő atyám – legyintett bosszúsan Jóság. – Ízlett nekem a szőlő leve is.

– Szőlő leve?! De hisz’ az bor – rogyott térdre az Isten szolgálja. Ám erőt vett magán és nagyot sóhajtva kijelentette: – Még ez sem olyan nagy bűn, amit a Jóisten kegyesen meg ne bocsátana. De bízvást remélem – suttogta reszketve-reménykedve –, hogy nővel nem érintkez-tél a vezeklés ideje alatt?

– Ó, atyám, mit fel nem tételez rólam – kulcsolta imára a kezét áhítatosan Józság. – Higgye el nekem, én csak az apácával érintkeztem.

– Józság! – szökkent vérebként talpra a szolid lelkipásztor. – Te megbecstelenítetted az Isten lányát...!

A pap profán üvöltése (hála Istennek) felpattintotta a fiú szemét. S amint tekintete a küszöb fölött az elképedt Krisztus-keresztre lobbant, végképp világossá vált előtte minden.

– Pofa be, Sátán – sziszegte vészjóslóan. – Én Istennek a veje vagyok, te meg csak a szolgája.

Kuru és a derék obsitos

A képmagnó misztikus fénye olykor miszlikre kaszabolta a csehó füstös félhomályát; gránát robbant, s véres emberi végtagok röpködtek szerte a brutális képernyőn.

– Ez az igazi harc! – lelkendezett a derék obsitos. szúrós tekintetét nekem szegezve, mint egy orosz bajonettet. – Mi ehhez képest csak kismiskák vagyunk.

A háromtagú kommandó eközben az őserdőben halomra gyilkolt több tucat vietnamit, így hősiünk szeme csordultig megtelt őszinte rajongással.

– Tudod – vigyorgott átszellemülten, mint egy kirepedt szafaládé –, nekem már a Néphad-seregben is az amerikai tengerészgyalogosok és kommandósok voltak a példaképeim. Nem rajtam múlt, hogy "nyulak" közé keveredtem.

– Ha voltál katona, megértesz szigorodott ültében vigyázzba néhány pillanatra a derék obsitos. – Én az újonctól legelőször mindig azt kérdeztem: mi a hadsereg? Aztán megmagyaráztam: a hadsereg a legszervezettebb szervezatlenség. A következő kérdésem az volt: miért kell a laktanya elé őrséget állítani? Azért, hogy kívül rekesszük a logikát. Ezt legtöbbször, persze, először nem értették. Ezeknek néhány napon keresztül kiképzés után két-három méter mély gödrög kellett ásniuk, gyalásóval, a leggazosabb, legkövesebb talajban. Ez jól bevált pedagógiai módszer volt az alakulatnál.

– A hadsereg nevelési törekvéseit kitűnően példázzák olyan esetek is, amikor civil polgár sérelmére elkövetett vétségért kell felelősségre vonni a katonát – bölcsekedtem.

– Számomra legemlékezetesebb az a cseresznyelopási ügy, melynek felgöngyölítésével megbíztak a feletteseim – fűzte tovább a szót a derék obsitos.

– Egy május végi hadgyakorlat során tett feljelentést a paraszt, panasolván, hogy a legtehetősebb cseresznyefáját kopasztották meg a "kopaszok". A kár összegét ő természetesen a fa termésértékében mérte, mely alig volt több, mint háromszáz forint. Én nagyvonalúan ötszázat adtam neki. A paraszt már bőrből kibújni készült örömeiben, amikor elkezdtük kifűrészelni a fát...

– Hanem a gödörösásnál egyszer elémtoppant egy nyeszlett koromfekete legény, a nevét soha nem felejttem el, úgy hívták: Kuru. Jelentem, mondta csak úgy foghegyről, tisztelgés nélkül, én nem értem, minek ássuk ezeket a gödröket, ha úgylis be kell temetnünk!

– Csoda, hogy nem ért szélütés – töltöttem színültig sekély részvétellel újból a poharát. Mire a derék obsitos így folytatta:

– Ha voltál katona, megértesz. Olyan lett a búrám, mint egy izzó lámpareklám. Mit akar

maga érteni, bogárkám, taszajtsa valagba egy talicska majom! A magyar katonának nem az a dolga, hogy gondolkozzon. A katona feladata az, hogy a kapott parancsot maradéktalanul, a legjobb tudása szerint végrehajtsa.

– Egy parancs akkor is ésszerű, ha tótágast áll benne a logika? – vetettem közbe bátortalanul.

– Ha voltál katona, megértesz – hangsúlyozta a derék obsitos. – Az újonc számára például mire való az éjszaka? Én erre a kérdésre ma is azt felelem: az éjszaka arra való, hogy azt a feladatot, amit napközben nem tud a katona elvégezni, az éjszaka folyamán befejezze.

– Kurunak, a nyeszlet ürgeevőnek persze erről is megvolt a maga külön véleménye, nemdebár?

– Szerinte, jelentette ki, az a logikus, hogy éjszaka aludjon az ember. De nem a magyar katona, maga bárgyú tekintetű csimpánz! – törölte végig gyöngyöző homlokát vásott kabátujjával az együttérzésre szomjazó obsitos; tehát koccintottunk.

– A Kuru egészségére – nyögte két böffenés közt flegmatikusan. – Akinék akkora agyari voltak, hogy az őszi hadgyakorlatokon csövestől falta a kukoricát. De az még hagyján. Nyamvadt, rút ágyékát akkora hímिंगával szerelte fel a teremtó, hogy a közismerten prúd századparancsonokot is megbabonázta vele...

A történet lényege tulajdonképpen ez. Kuru, akit az őrzető elvtárs sorozatos tiszteletlenségéért századparancsnoki kihallgatásra vezényelt, a raport után anyaszült pucéran, vénuszpózban hevert a körletügyeletesi emelvényen. Ez a jelenet egy héten át, kiképzés után naponta megismétlődött, de nem ez a pláne. Kuru előtt elhaladva, rangjától és beosztásától függetlenül, a század minden tagjának tisztelegnie kellett. Még az őrzetőnek is.

Mindezt félelmetes tömörséggel okádtá ki a derék obsitos. A három tagú kommandó eközben az őserdőben halomra gyilkolt újabb tucat vietnamit, és hősünk szeme csordultig megtelt gyilkos rajongással.

– Ha én kommandós volnék, napalmmal égetnék szénné minden Kuruhoz hasonló cigányt – sziszegte eszeveszetten. Majd minden átmenet nélkül, elkékült arccal fuldokolni kezdett.

Ma sem értem, hogy ujjaim hiú reptilként miként tekeredtek oly szorosan a derék obsitos nyakára.

Rácpörkölt

Pulyag mellett a cigányutcában lelassított egy tehergépkocsi és kiszólt belőle a pilóta.

– Szálljon be öreg, elviszem egy darabon, látom, sietős az útja.

Pulyag azonban tovább szaporázta lépteit az autó mellett és így förmedt az elképedt pilótára:

– Te gyerek, hagyjál engem békén. Nem érek rá veled viccelődni. Nem látod, hogy sietek?!

S ha lehet, még jobban megnyújtotta a lépteit.

Lolóék a régi "Népbüffé" mellett, egy szűk homályos kis udvarban laktak. Pulyag oda igyekezett. Loló apja, a nagyhírű cigányprímás, Botos Bandi nemrégiben halt meg s ősi cigány szokás szerint, az elhunyt hátrahagyott ruhaneműit potom áron kiárúsította a család. Pulyag ez okból zörgetett az ajtón.

– Isten hozott – nyitott ajtót a primás anyósa. – Kerülj beljebb. Mi járásban vagy?
 – Etlékém, az Isten nyugosztalja, volt a vejednek egy barna orkáncabátja, az nekem mindig nagyon tetszett... ha megvan, gondoltam, abban járhatnék muzsikálni... – hadarta sejpítve Pulyag.

– Megvan még, hogyne volna – mosolyodott el Etel. – Csak várj addig, amíg megetetem a gyerekeket. Utána felpróbálhatod.

A széles konyhaasztalra helyezett robusztus porcelántájból ínycsiklandó párák örvénylettek fel. "Rácpörkölt" – villant szinte azonnal Pulyag agyába a sóvár felismerés. S nyálmirigyei csöpögni kezdtek, mint eresz alatt az olvadó jégcsapok. A gyerekek közben jóízűen falatozni kezdtek. Minden bizonytalanság látvány hatására keveredtek össze Pulyag agyában az orkáncabát-tal kapcsolatos fogalmak.

– Etlékém – motyogta sürgetően, két nyelés közt, már-már öntudatlanul –, az Isten áldjon meg, nem érek rá, muzsikálni kell mennem... Vedd már elő azt az orkáncabátot, hadd kóstolom meg!

Loló, a zongorista, később mint viccet, gyakran elmesélte az esetet. Szerinte azonban nem Pulyag, hanem a Gajdi akarta megvásárolni a szóbanforgó ruhadarabot. Ami végül mindegy, mert ő is zenész volt és valószínűleg a rácpörköltet is szerette.

Virrasztó

Délben még élt, huszonkét évesen, vidáman, szerelmesen. Nős volt. Egyszer elmesélte, hogy bevonulása előtt ismerte meg a feleségét, akinek vőlegénye akkor szintén katona volt. Megszerették egymást. A lány szakított jövődöbelijével, s a fiú – agyonlőtte magát.

És most: az őrnagy haját tépi, a katonák sírnak, a harckocsivezető elájult. Porlepte fűben, vérbefagyva hever, fegyverén nyálkás agyvelő. Borzasztó kép. Körben a "harcmező" – hatalmas róna – homoktengere ásít.

Gépkocsi fékez, sápadt ezredes jön, senki sem tiszteleg.

– Takarják le a hullát!

– Végrehajtni! – bölint a századparancsnok.

Előkerül egy ponyva.

Rövid tanácskozás után:

– Két önként jelentkező ittmarad, a többiek harcjárműre!

Előrelépek. Követ a másik.

Eldübörögnek, s a néptelen tájra lassan leszáll az este. Már nem tudom, nap sütött, szél fúj, vagy esett az eső, csupán az ősze emlékezem. Már nem tudom, miért, s ki írta meg nekem a szabadságos levelet, csak azt tudom: utaztam.

Éjfélre járt. A vonat robogott és én a nyitott ablakon át belebámultam az éjszakába. Sötét volt. Olyan sötét, hogy kézzeltapintható, fekete függönynek látszott a levegő. Borzongva néztem ezt a "kézzeltapintható semmit". Arra gondoltam, hogy ez a koromfekete éjszaka talán nem más, mint gyászos szemfedő, halott emlékek sötét szemfedője. És abban a pillanatban úgy éreztem, hogy az én lelkem sötétebb minden szemfedőnél...